

CASUS - Emma Potargent

HANGJONGEREN ALS VERBORGEN EXPERTEN

De stad is bij uitstek een plek voor uitwisseling. Het is een plek waar 'onbekenden' elkaar kunnen ontmoeten. De mogelijkheid tot sociale betrokkenheid maakt een stad interessant. Maar wat zijn de gevolgen als de verborgen experts, oftewel de hangjongeren, het minst verwelkomt worden in die publieke ruimte en er zelfs bewust uit geweerd worden?

Antwerpen-Noord is het stadsdeel in Antwerpen met de meeste diversiteit aan nationaliteiten en culturen. Dit gaat gepaard met een laag socio-economisch profiel, een hoge bevolkingsdichtheid, een grote aanwezigheid van jongeren en een zeer beperkte aanwezigheid van pleinoppervlakte en publiek groen. De wijk Seefhoek, gelegen in Antwerpen-Noord, is een uitvergroete weergave van die karakteristieken op een beperktere oppervlakte. Het is een van de meest problematische stedelijke gebieden in Vlaanderen. In 2019 waren hier verschillende conflicten tussen bewoners, jongeren en politie. De uitgesproken conflictueuze situaties doen zich vandaag de dag minder voor, maar het gevoel van wantrouwen blijft hangen. De jongeren hebben hun vertrouwen ten opzichte van de politie verloren en de jongeren in de publieke ruimte worden gepercipieerd als een gevaarlijke groep die asociaal gedrag stelt. Het hanggedrag van deze groep wordt al snel geassocieerd met een stijging van geweld en gekoppeld aan een overmatig gebruik van alcohol en/of drugs. Mede door de media is de angst voor een toename van jeugdcriminaliteit prominent aanwezig. Indien men niets doet aan het gebroken vertrouwen en de stereotype beeldvorming in de wijk, is de afwezigheid van de conflictsituaties misschien niet van lange duur.

Afgezien van een aantal onderzoeken blijft de beleving van jongeren in de publieke ruimte een hiaat in de literatuur. Om deze reden deed ik onderzoek naar het tienerweefsel in de Seefhoek. Ik heb informatie bekomen door een participerende observatie, straatinterviews met de jongeren van de Seefhoek en semi-gestructureerde diepte-interviews met hulpverleners van jongerenwerkingen in de wijk. In dit artikel zal de nadruk gelegd worden op dat weinig bevraagde perspectief van de jongeren. De focus ligt op de uitgevoerde uitsluitingsstrategieën, de percepties van jongeren over hun aanwezigheid in de publieke ruimte van de Seefhoek en hoe hierop ingezet kan worden naar de toekomst toe.

Jongeren niet welkom?

Jongeren gebruiken de publieke ruimte niet enkel als doorgangplaats, maar het is voor hen een ruimte voor ontmoeting. Er is een stijgende intolerantie ten opzichte van hun 'doelloosheid', waardoor jongeren als een onwenselijke doelgroep worden beschouwd. Enkel de aanwezigheid van jongeren in een publieke ruimte is vaak genoeg om buurtbewoners en/of voorbijgangers een onveilig gevoel te geven. Daarom zet het beleid er de laatste jaren op in om het veiligheidsgevoel van deze mensen

te versterken. Dit heeft als gevolg dat het beleid gebruikmaakt van uitsluitingsstrategieën die de toegang tot publieke ruimtes vermoedelijk of onmogelijk maakt voor jongeren.

Jongeren hebben het gevoel dat ze ongewenst zijn

Een eerste uitsluitingsstrategie is het beperken van de toegankelijkheid van publieke ruimtes voor jongeren door preventieve wetgeving en gedragscodes. Hiervan is het Vincent van Goghplein in de Seefhoek een duidelijk voorbeeld. Door aanhoudende overlast op het plein zijn er gebruiksregels opgesteld waarbij enkel de bewoners van rond het plein er aanwezig mogen zijn tussen 22 en 6 uur. De overlast op het plein moest aangepakt worden, maar door het gebruik van de gedragscodes verschuift het probleem zich naar een ander plein en wordt er niet samen met de jongeren gekeken naar een duurzame oplossing. Bij deze strategie hoort ook het inzetten van regelmatig politietoezicht met fouilleeracties. Deze controles hebben als effect dat jongeren zich geïsoleerd voelen.

“Hier zijn veel jongeren, zelfs kleintjes die worden lastiggevallend. Een tijd geleden werd er zelfs een pas gevraagd van een 8-jarige. Gaat u mij vertellen dat een 8-jarige zijn pas moet bijhebben?”

- jongere uit Seefhoek

Een tweede uitsluitingsstrategie is het weergeven van hangjongeren als wanordelijk, gevaarlijk en asociaal. Deze weergave wordt vaak door lokale en nationale media gehanteerd, wat resulteert in een eenzijdige beeldvorming. De jongeren uit de Seefhoek zijn zich zeer bewust van dit imago en voelen zich bekeken als ze aanwezig zijn in de publieke ruimte. De derde en laatste manier gaat over de aanwezigheid van vijandige architectuur. De Geelhandplaats is hier een voorbeeld van. Voor er sprake was van een overlastprobleem op het Vincent van Goghplein, was dit aanwezig op de Geelhandplaats. Als antwoord hierop is er een poort geplaatst, waardoor de toegang wordt versperd vanaf 20 uur en tijdens de zomermaanden vanaf 22 uur. De publieke ruimte wordt dus letterlijk afgesloten. De meeste vormen van vijandige architectuur zijn minder expliciet, zoals de afwezigheid van zitplaatsen of de aanwezigheid van camerabewaking.

“Die hebben speciaal voor ons die camera hier gehangen. Ze willen ons hier niet zien. Ze willen ons hier weg.”

- jongere uit Seefhoek

In het algemeen zorgen deze uitsluitingsstrategieën ervoor dat publieke ruimtes minder of niet toegankelijk zijn voor jongeren. Daardoor krijgen ze het gevoel niet welkom te zijn in hun eigen wijk.

Belang van rondhangen

Het veiligheidsgevoel in een publieke ruimte wordt beïnvloed door verschillende factoren, maar het beleid legt zijn focus op de aanwezigheid van hangjongeren. De jongeren zijn zich hier heel bewust van en hebben het gevoel geïsoleerd te worden door de politie en het beleid. Maar waarom is het voor hen zo van belang om aanwezig te mogen zijn in de publieke ruimte? Rondhangen is op verschillende manieren belangrijk. De eerste reden is dat het helpt bij het vormen van een eigen identiteit. Jongeren geven aan dat ze het belangrijk vinden om samen te kunnen komen met hun

vriendengroep. Het is een moment in de ontwikkelingsfase waar ze afstand moeten kunnen nemen van autoriteitsfiguren en zich gaan spiegelen aan hun *peers*. Het rondhangen op pleinen is hier een typerend voorbeeld van. Een tweede reden waarom jongeren vrije bewegingsruimte moeten hebben in hun buurt is dat ze belangrijke vaardigheden kunnen ontwikkelen die samengaan met de adolescentie. Jongeren in de Seefhoek hebben onbewust bepaalde normen en waarden besproken en deze zich eigen gemaakt, conflictoplossend gehandeld en intieme vriendschappen opgebouwd tijdens het rondhangen op pleinen. Rondhangen en socialiseren met leeftijdsgenoten zorgt voor een versnelde ontwikkeling van deze vaardigheden en een verhoogde emancipatie van jongeren. Een derde en laatste reden is de netwerkvorming die op zulke momenten plaatsvindt. De sociale dimensie is volgens de jongeren in de Seefhoek de basis van het rondhangen. Standvastige relaties vormen met leeftijdsgenoten zorgt voor een hechtere binding met de wijk en een vergroot sociaal kapitaal.

Perceptie van de jongeren

Uit het onderzoek komt naar voren dat het rondhangen in een publieke ruimte betekenis geeft aan het leven van jongeren en dat ook omgekeerd jongeren een betekenis geven aan die publieke ruimte. De redenen waarom jongeren voornamelijk op bepaalde plekken rondhangen, heeft te maken met de betekenis die jongeren aan die publieke ruimtes koppelen. Ze geven verschillende redenen waarom ze voor een bepaalde plaats kiezen en waarom ze andere plaatsen in de wijk achterwege laten. Enerzijds maken ze de keuze voor een specifieke ontmoetingsplaats omdat het een vertrouwde omgeving is. De meeste jongeren zijn opgegroeid in de Seefhoek. Ze gebruiken de publieke ruimte in hun wijk al van jongs af aan en hebben er een sterk sociaal netwerk waardoor het als een veilige en vertrouwde omgeving aanvoelt. Dit gekoppeld aan de juiste infrastructuur zoals sportmogelijkheden, aanwezigheid van groen, afwezigheid van verkeer, etc. zorgt voor een fijne

Schets van Handelstraat in de Seefhoek – Door Joeri Aerts

ontmoetingsplaats. De pleinen binnen de Seefhoek gaan vaak niet gepaard met de gewenste infrastructuur. De aanwezigheid van jongerenwerkers zorgt voor een clusterend geheel van de positieve redenen omdat zij een vertrouwd gezicht zijn in de wijk en de noden, zoals de gewenste infrastructuur, kunnen signaleren aan het beleid.

Anderzijds zijn jongeren aanwezig op hun ontmoetingsplaats in de Seefhoek omdat ze op andere plaatsen afwezig kunnen of moeten zijn. De voornaamste reden die de jongeren aangeven waarom ze afspreken op straten en pleinen is omdat ze zo weg kunnen zijn van thuis. Zoals eerder aangegeven zijn het lage socio-economisch profiel en de slechte woonkwaliteit kenmerkend voor het karakter van de wijk. Ze hebben weinig ruimte in hun huis en ervaren de nood om naar buiten te gaan en op adem te komen. Veel jongeren hebben gebrek aan een eigen plek in hun huis en compenseren dit door zich een plek in de publieke ruimte toe te eigenen. Een andere reden waarom ze voor een ontmoetingsplaats kiezen, is door de beperking van toegankelijkheid tot andere plaatsen. Het Vincent van Goghplein en de Geelhandplaats zijn voorbeelden van plaatsen waar er aan de hand van gedragsregels en fysieke afsluiting de toegankelijkheid wordt beperkt. Door de afwezigheid van andere opties als ontmoetingsplaats is de keuze hierdoor snel gemaakt. Rondhangen in de publieke ruimte is voor jongeren van belang en jongeren op hun beurt geven betekenis aan de omgeving waar ze aanwezig zijn.

Binding met de wijk

Een kwaliteitsvolle publieke ruimte, oftewel publiek domein, hangt samen met de toegankelijkheid van die ruimte. Desondanks wordt het interageren met de publieke ruimte ten opzichte van jongeren op meerdere manieren beperkt. Dit zorgt ook voor een inperking van de mogelijkheid tot betekenisgeving. Jongeren hebben het gevoel dat ze ongewenst zijn door het gebruik van uitsluitingsstrategieën en de afwezigheid van de gewenste infrastructuur/vormgeving van de pleinen. Desondanks hebben de jongeren een sterke binding met de pleinen in de Seefhoek en zijn ze er voltallig aanwezig. Ze willen zich de ruimte toe-eigenen en verbeteren. Als ze de keuze zouden hebben om naar een 'betere' publieke ruimte te gaan, zouden ze dit niet automatisch doen. Jongeren maken sterk gebruik van hun ontmoetingsplaatsen en knooppunten in hun tienerweefsel. Ze hechten veel belang en betekenis aan deze plekken en ondanks alle tekortkomingen blijven de jongeren steeds voor 'hun' plaatsen kiezen binnen Seefhoek omwille van hun binding met de wijk.

Een plaats voor ontmoeting

Momenteel kan er vanuit het standpunt van deze jongeren nog niet gesproken worden van een kwaliteitsvolle publieke ruimte. Er zijn verschillende positieve aspecten aanwezig in de publieke ruimte, maar de tekortkomingen doen die bijna volledig teniet. Om een kwaliteitsvolle plaats voor ontmoeting te bekomen, moeten jongeren meer betrokken worden bij het opstart- en planningsproces. Ze zijn op deze plaatsen opgegroeid en zijn zo verborgen experts van de publieke ruimte. Uit de praktijk blijkt dat jongeren van de Seefhoek slechts in beperkte mate worden betrokken bij het beslissingsproces van de vormgeving van hun ontmoetingsplaatsen en dat er uiteindelijk weinig tot niets met de bekomen informatie wordt gedaan.

Er moet ingezet worden op jongerenparticipatie, maar zelfs dat is onvoldoende. Uit interviews blijkt dat het vertrouwen van jongeren gebroken is door de afwezigheid van verbetering in de publieke ruimte. Daarbij is er ook wantrouwen aanwezig ten opzichte van autoriteitsfiguren in de wijk door negatief contact met de politie. Met de aankomende veranderingen binnen de publieke ruimte van Antwerpen-Noord en de Seefhoek in het vooruitzicht, moet er bewust worden stilgestaan bij de noden van de jongeren. Dit niet doen en doorgaan met uitsluitingsstrategieën zorgt hoogstens voor probleemverplaatsing. Een van de veranderingen is de

verhuizing van het Stuivenbergziekenhuis. Hierdoor komt er veel ruimte vrij met nieuwe publieksgerichte functies, waaronder een jongerenwerking. Dit kan een zeer interessant gegeven zijn, maar door het wantrouwen dat er leeft bij de jongeren moet er worden nagedacht over toeleiding naar de plek. Een manier waarop men voor toeleiding kan zorgen is door te kijken naar de manier waarop jongeren gebruik maken van de publieke ruimte in hun wijk. Dit idee kwam naar voren uit reeds bestaand onderzoek en werd bevestigd tijdens de straatinterviews met de jongeren. Het zou voordelig zijn als er over de hele wijk verbindingen worden gemaakt en deze naar de site van het Stuivenbergziekenhuis leiden. Die verbindingen kunnen inspelen op de gebruikte routes en ontmoetingsplaatsen van de jongeren en zo de toeleiding vergemakkelijken. Daarbij zullen de straten niet enkel meer gebouwd zijn om verplaatsing te faciliteren, maar ook om in te vertoeven. Dat heeft als positief effect dat er meer groene publieke ruimte wordt gecreëerd en zo de kwaliteit van de publieke ruimtes in de directe woonomgeving verbetert.

De angst voor een toename van jeugdcriminaliteit is prominent aanwezig

Zoals eerder vermeld hebben jeugdwerkers een belangrijke taak binnen de publieke ruimte. Om een kwaliteitsvolle plaats van ontmoeting te faciliteren blijkt de jeugdwerker hierin een cruciale rol te spelen. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat jeugdwerkers zowel als bemiddelaar optreden en de stem van de jongeren versterken, als de aanwezigheid van overlast verminderen. Doordat jeugdwerkers veel aanwezig zijn in de wijk en op een laagdrempelige manier in contact komen met de jongeren, kan er een vertrouwensband ontstaan. Er speelt momenteel nog een aanhoudend probleem dat vertrekt bij een conflictsituatie, wat verder evolueert naar wantrouwen ten opzichte van de hangjongeren en dat eindigt bij het beleid dat dit beeld bevestigt. Het is essentieel dat deze vicieuze cirkel wordt doorbroken.

Jeugdwerkers moeten hierop inzetten en vanuit een politiserende rol werken. Dat kan de huidige overlastproblematieken tegengaan en preventief inspelen op de mogelijke conflicterende ruimtes. Ze nemen de rol van facilitator op zich, maar mogen de stem van de jongeren niet volledig overnemen. Want wie kan er beter de noden van de jongeren verwoorden dan de jongeren zelf?

Literatuurselectie

- Lofland, L. (1998). *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory*. New York: Aldine de Gruyter.
- Malone, K. (2002). Street life: youth, culture and competing uses of public space. *Environment & Urbanization*, 14, nr. 2, pp. 157-168.
- Moris, M., & Loopmans, M. (2018). De-marginalizing youngsters in public space: critical youth workers and local municipalities in the struggle over public space in Belgium. *Journal of Youth Studies*, 22, nr.5, pp. 694-710.
- Rogers, P., & Coaffee, J. (2006). Moral panics and urban renaissance. *City*, 9, nr. 3, pp. 321-340.

Emma Potargent (emma.potargent@antwerpen.be) volgde de master sociaal werk aan de Universiteit Antwerpen. Zij werkt nu voor de Stad Antwerpen als maatschappelijk werker in de Seefhoek.